

- загальноукр. наук.-практ. конф. – Запоріжжя : РА «Гандем-У», 1994. – Ч. 3. – С. 20–21.
20. Европейские ценности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tolerance.in.ua/publikatsii/stati/item/135-evropejskie-tsennosti>.
21. Требін М. П. Правосвідомість громадян України: стан та види деформації / М. П. Требін // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». – Х. : ХНУ, 2009. – № 844. – С. 59–62.

Л. В. Харченко, доктор політичних наук,
Національний університет біоресурсів та природокористування України

ПРОБЛЕМИ МІЖЕЛІТНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ В УМОВАХ МЕНТАЛЬНОГО ПЛЮРАЛІЗМУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Загроза зашкарублості усталених форм, особливо якщо ці форми набувають антидемократичного характеру, унеможлиблює перехід соціально-політичної системи загалом і її можливостей вписатися в європейську інтеграцію. Ключову роль у загрозах розвитку відіграють проблеми, що були притаманними українській політико-управлінській еліті фактично на всіх етапах розвитку української державності й які так само свого часу відігравали деструктивну роль у перебігу державницьких процесів.

Відсутність політичних конфліктів насамперед є ознакою тоталітарних суспільств. Із зникненням факторів, які обмежують різноманітні свободи, об'єктивно наростають суперечності. Плюралістичність сучасного соціуму визначається поширенням демократії в усі сфери людської життєдіяльності. Зростання демократизму в політичній царині нашої держави поставило перед українським суспільством нові вимоги під час формування конструктивного політичного діалогу. Конкуренція між елітами – тією, що при владі, і тією, що в опозиції, сьогодні не вирішується шляхом логічних доводів у захисті запропонованої системи політичного порядку. «Щоб розірвати тенета хибної претензії на всезагальність цих універсалістських принципів, які, проте, здобуваються лише вибірково і застосовуються лише контекстуально, – пише Ю. Габермас, – завжди необхідні були соціальні рухи і політична боротьба» [1, с. 26].

Сучасна політична система побудована на тезі про наявність конфліктності людського суспільства. Існує безпосередній зв'язок між якістю політико-управлінської еліти (рівнем її загальної і політичної культури) з якістю

і характером реформ, що вона здійснює у політичному і економічному просторі країни. Як показує досвід посткомуністичних країн, там, де правляча еліта демонструвала прихильність демократичним нормам і процедурам, готовність до пошуку компромісів і здійснення «пактів» з політичною опозицією, там вдалося досягнути позитивних результатів в економіці й сформувати досить стійкі демократії. І навпаки – там, де засвоєння цих норм і процедур не відбулося, а провідне угруповання режиму нав'язувало опонентам свої правила політичної гри, виникали квазідемократичні політичні режими [2, с. 157]. Показовим прикладом може слугувати чеський президент Вацлав Гавел, який взяв на себе місію морального лідера нації: ця місія перетворила його на свого роду ланку між державою, главою якої він став і громадянським суспільством, якому, безсумнівно належали його симпатії. Така позиція була досить позитивною для нації, сприяла її консолідації [3, с. 152].

Історично склалося, що одні суспільства більш консенсусні, ніж інші. Оцінювання ступеня консенсусності [4, с. 118] відбувається за трьома параметрами: системою правил і регулюючих механізмів розв'язання політичного конфлікту; природою конфлікту; методами його розв'язання. Цей алгоритм застосовуємо і щодо оцінювання консенсусності українського суспільства.

Отож, по-перше, про наявність у нашому суспільстві маргінальних груп і ступінь їх рішучості вдатися до насильства як до форми протесту можемо говорити вже не гіпотетично, як декілька років тому, а виходячи з ситуації справжньої війни на Сході нашої держави.

По-друге, для оцінювання природи суперечностей потрібно дати відповідь на питання «Наскільки широким є розрив між окремими групами у суспільстві (наприклад, між окремими регіонами країни з протилежним геополітичним та ідеологічним спрямуванням)?». Відповідь на таке питання яскраво зображують результати президентських і парламентських виборів останніх десяти років, а також військове протистояння у східних областях нашої країни, що дає підстави стверджувати, що рівень розколу суспільства за регіональним та ідеологічним принципами радикально поглиблюється, а жодного поступу до конвергенції не простежується.

По-третє, оцінкою методу розв'язання наявних суспільно-політичних конфліктів може стати показник створення коаліції, основаної на парламентських каналах представництва. Дестабілізація роботи українського парламенту упродовж останнього часу, спричинена перманентною відсутністю дієздатної більшості, постійним почерговим блокуванням роботи депутатів, низьким коефіцієнтом корисної дії в законотворчій і нормотворчій сферах, – дає підстави стверджувати, що можливість створення коаліції за демокра-

тичними принципами в українському парламенті надзвичайно низька. Стабільністю демократії є насамперед плюралізм і прозорість діяльності еліти, толерантність, терпимість, повага до іншої традиції, релігії, світогляду [5, с. 182], а не жорстка конфронтація – з одного боку, і не єдність за економічними інтересами – з другого.

Отже, про українське суспільство можна говорити як про суспільство з досить низьким потенціалом консенсусності. Підтвердженнь цьому є чимало в історії нашої держави¹. Одним із найвиразніших показників консолідації державницьких сил українського суспільства можна вважати референдум 1991 р., який відновив незалежність України. Парадигма ідентичності засновується на цілісності держави, як визначної ролі в модернізації і цілеспрямованій побудові нового суспільства. Цілісність дає можливість онтологічним елементам пристосуватися в формі політико-правових інституціональних механізмів до інтеграції в перебудовану політичну систему і передбачає засоби керування, пом'якшення і урегулювання конфлікту. Чинник розколу суспільства за географічними ознаками, за впливовістю партійних ідеологій, було актуалізовано за допомогою новітніх PR-технологій і свідомого впливу на громадську думку.

В українській дійсності, загостреній зростаючою трансформацією суспільно-політичної парадигми, розіграш ідеологічної «карти» може спричинити низку загрозливих моментів. І відсутність консолідації серед політичної еліти, і її нелегітимна наявність можуть викликати прецедент потрапляння у сферу політики випадкових факторів і мотивів, які не лише можуть деструктивно вплинути на загальне формування ціннісно-ідеологічної основи суспільства, але й викликати напруження в усіх сферах соціально-економічного життя країни. Не будь-який консенсус відповідає інтересам суспільства. Часто-густо трапляється, що декларована єдність є нічим іншим, як безпринципним товариством впливових кіл, домовленістю між представниками політичного класу, що діють, радше, врозріз з інтересами суспільства.

¹ Зокрема, у період з 1146 р. по 1246 р. Київ 47 разів переходив від одного князя до іншого. Наслідок – утворення удільних князівств, руйнування державності. Козацький період – боротьба за владу після смерті Богдана Хмельницького, наслідок – розкол країни на Лівобережну і Правобережну, руїна. Події початку минулого століття – суперечності між УНР і ЗУНР, розбрат у рядах політичної еліти, наслідок – втрата незалежності. Цей період вдало схарактеризував С. Петлюра: «...тоді, коли консолідація підупадала, а верх над нею брали інтереси партійні – групові, в такі періоди боротьби ми терпіли невдачі і один за одним тяжкі удари од наших ворогів. Це лихо буде переслідувати нас доти, доки наші партії не зрозуміють і серцем не відчують тяжкої науки нашої історії новітньої». Відомий політичний діяч Іван Кедрин писав: «Галицько-наддніпряньська распря проходила в атмосфері взаємної демагогії, в якій раз-у-раз падали слова “зрадник” і “зрада”: наддніпрянці таврували цими словами галичан за Зятківський договір УГА з Денікіним, в якому галичани “продали” Москві Україну, галичани наддніпрянців – за Варшавський договір 21 квітня 1920 р., в якому ніби Петлюра “зрадив” Галичину, “продавши” її Польщі».

Центральним дискурсом у боротьбі за владу між політичними силами є залучення ментальних архетипів, символів та риторики національної ідентичності [6, с. 115]. Боротьба за те, чії цінності найкраще уособлюють і захищають національну ідентичність – один із каменів спотикання не лише в нашому парламенті, але й – насамперед – в українському суспільстві. Про існування суб'єкта, здатного здійснити трансформацію соціополіса, можна говорити лише тоді, коли підпорядкована соціальна група випрацює і сформує собі власну органічну інтелігенцію або внутрішню еліту, яка запропонує їй нову політичну парадигму, і, коли вся ця група просякне необхідністю діяти у відповідності з цією парадигмою [7, с. 72]. Розрив між ментально-ідеологічною парадигмою Сходу і Заходу України, зумовлений історичними, геополітичними та релігійними концептами, насправді відчутний.

На сьогодні класична концепція демократії, що заснована на волі більшості громадян, на їх загальному інтересі, відходить у минуле. Напрямки перспектив на шляху до утворення політичної парадигми вже не зводяться до проходження етапів від статусу до правила, від взірця до моделі, від аномалії до кризи, натомість виникає потреба здійснення своєчасної реакції на виклики і загрози та негайної імплементації політичного рішення в умовах гострої нестабільності суспільно-політичного простору. Постіндустріальні суспільства прямують до формування нового типу демократії – моделі, яка дозволить віднайти спільну згоду, незважаючи на зростаючу фрагментарність, плюралістичність та релятивність інтересів і цінностей сучасної спільноти. Пошук компромісу слід вбачати у чомусь, що існує між партійними і релігійними розбіжностями.

Пошук політичного порядку з хаосу в нашій державі наштовхується на небезпеку домінування лише одного учасника політичної гри, що може призвести до гегемоніальної системи цінностей і правил у суспільстві. Зворотним наслідком поглиблення такої уніполярності може стати розкол усієї світоглядно-ціннісної парадигми, зокрема за ознакою «цивілізація (члени уніполярності) – варварство (решта держав світу, загнані на узбіччя історії)» [8, р. 41]. У такому роз'єднанні у світовій історії вбачаються ключові ознаки імперських систем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хабермас Ю. Демократія. Разум. Нравственность. Московские лекции и интервью / Юрген Хабермас. – М. : АО «КАМІ», Издат. центр АСADEMIA, 1995. – 245 с.
2. Піскарьова Н. І. Політична опозиція як інструмент демократії та суб'єкт сучасного українського суспільства : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Наталя Іванівна Піскарьова. – Одеса, 2008. – 203 с.

3. Шимов Я. В. Гражданское общество и правящая элита в переходный период: чешский вариант / Я. В. Шимов // Полит. исследования. – 2001. – № 3. – С. 149–159.
4. Потураєв М. Р. Консенсусний потенціал політичної комунікації в умовах ідеологічного плюралізму : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Микита Русланович Потураєв. – Дніпропетровськ, 2005. – 206 с.
5. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.] ; за ред. М. П. Требін. – Х. : Право, 2015. – 816 с.
6. Требін М. П. Політична культура владної еліти України в умовах розбудови демократичної правової держави / М. П. Требін // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / за ред. Л. Л. Товажнянського, О. Г. Романовського. – Вип. 26 (30). – Х. : НТУ «ХП», 2010. – С. 110–118.
7. Симоненко І. П. Формирование и смена политической парадигмы : дис. ... канд. полит. наук : 23.00.01; 23.00.04 / Иван Петрович Симоненко. – Одесса, 1996. – 207 с.
8. Lipset S. M. The Confidence Gap: Business, Labor, and Government in Public Mind / Seymour Martin Lipset and William Schneider. – Baltimore : Johns Hopkins University Press, 1987. – xxiv, 460 p.

Л. М. Андрушко, кандидат мистецтвознавства, доцент,
Львівський державний університет внутрішніх справ

ДЕРЖАВНА МИТНА ЕКСПЕРТИЗА ІКОНОСТАСУ ЯК КУЛЬТУРНОЇ ЦІННОСТІ

Кожне наступне покоління успадковує від попередніх певний рівень культури. Освоюючи його, воно використовує все найкраще, що було створене розумом і практичним досвідом майстрів минулого, що пройшло випробування часом. А успадкування культурних цінностей будь-якою державою є неоціненним подарунком для її духовної скарбниці. Саме тому охорона культурних цінностей є предметом великої уваги з боку міжнародного співтовариства. Сьогодні через систему міжнародних норм і принципів, через законодавство окремих держав здійснюється реалізація культурних прав людини, закріплених у Хартії прав людини, які зводяться до одного – зберегти на Землі культурну спадщину людства. Іконостаси, які становлять культурні цінності та переміщуються через митний кордон України, повинні обов'язково пройти експертизу та отримати свідоцтво на право вивезення/ввезення/транзиту [7].